

МАТИЈА БЕЋКОВИЋ

ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ РЕЧИ

Антологијска едиција *Десет векова српске књижевности*, започета у Издавачком центру Матице српске, пројект је од националног значаја, како је наведено у концепцијским начелима. Њена амбиција је да буде стубна едиција у којој је сабрана сва жива традиција и безмало сав стваралачки геније једног језика и једног народа. То није само антологија него и ковчег новог, писаног језика. У временима у којима се остварује она се умногоме указује и као стуб у срушеној кући и ако то не би било сувише помпезно речено – као наш стуб у пантеону човечанства.

Такав подухват заслужује дубљу и височију реч од оне коју ће рећи онај коме је у овој прилици припала част прве речи. И у редовнијим временима и срећнијим државама овакви подухвати би били идеални за хвалоспеве и величање. Важан контекст едицији даје време у којем се појављује, време од којег је одударно свако славље и ликовање.

Славимо осам векова Српске цркве од које смо чули име и језик и десет векова српске *књижевности*. А то значи да је било писмености и пре Светог Саве, а како је то одавно и тврдила књижевна наука, без писмености која му је претходила не би било ни Светог Саве ни немањихке државе, која се није могла расцветати без корена, ни настати ни из чега ни почети ниоткога. Све што је претходило поново се родило и претворило као уцеловљење пра-века и памтивека. Култура сваког народа и почиње са писменошћу на сопственом језику.

И ова едиција као да је намерила да буде аутобиографија српског језика исписана њим самим и родослов његових писаца језикослужитеља и језикотвораца. Стуб који се разлистава и пре-ображава из себе сама, а његови години и увојци су штампани

табаци. Све што је било раније било је и неопходније, написао је Божидар Кнежевић. Правда је да буду заједно сви који су му из века у век додавали оно што је било неминовно и неопходно, а то значи увек нешто своје, ново и оригинално. Рађали су се једни из других и песници и њихови претходници који су тиме потврђивали и своју бесмртност.

Тај универзум и та традиција су у нама, тај родослов је подједнако у нашим жилама колико и у културном памћењу.

Едиција *Десет векова српске књижевности* је и споменик тим вековима и садашњи тренутак прошлости, „сржни” стуб и стубе уз које се успињао српски језик. Оно универзално и српско што смо приложили великој отаџбини човечанства.

Као и све револуције, и Вукова револуција отписивала је своје противнике, али култура не отписује и не одриче се никога и ничега, а камоли векова. Вук је из таме из које смо изронили, оплићали и поткинутих жила могао написати: „Са поносом бих могао казати да је готово све што је достојно знања о данашњем народу нашем – од мене и через мене.” Али ампутирани векови нису престајали да се јављају као фантомски бол. Неко је рекао: „Најтеже је предвиђати прошлост.”

Овај стуб у изградњи сам тражи и указује на оне који му недостају. Незнани писци из незнатих векова и незнани песник новијих времена постају све познатији. Филип Вишњић, српски Тересија, како га је назвао Јован Дучић, одавно је знан као и Тешан и Милија и слепа Стефанија. Ова едиција се указује и као наше плејаде и усправљено плаво коло Српске књижевне задруге. Оно што је Хајне казао за Библију, да је то покретна имовина јеврејског народа, надамо се да ћемо то моћи рећи и за Библију и за ову едицију.

Речју, овакви подухвати били би достојни сваке хвале и у временима склонијим култури, а камоли у нашем времену, у којем мали народи и језици ваља да преживе историју великих народа и језика.*

* Реч на промоцији Десетог кола Антологијске едиције *Десет векова српске књижевности* Издавачког центра Матице српске, у Коларчевој задужбини, у Београду, 9. маја 2019. године.